

9. Tajemství trička

Cíl: Žák si dokáže představit jednotlivé fáze výroby trička. Žák vysvětlí environmentálně pozitivní a negativní dopady výrobního cyklu trička a jejich důsledky. Rozumí dopadům výroby a užívání trička na životní prostředí, ekonomiku a lidi ve výrobním cyklu. Žák popíše, jakou roli v rámci výrobního cyklu hraje on sám, a popíše, zda a jak může výrobní cyklus ovlivnit.

Čas: 45 min.

Postup: Žákům pedagog neprozradí, jakému tématu se budou nyní věnovat. Rozdá na sedm stanovišť ve třídě různá tvrzení a obrázky – viz příloha.

Vyzve žáky, aby si jednotlivá stanoviště prošli a zkusili si rozmyslet (zatím nic neříkají nahlas), k čemu se fakta a obrázky vztahují, k jakému tématu, k jakému výrobku. Mohou pracovat jednotlivě nebo ve skupinkách.

Najdou společného jmenovatele: výroba oblečení, konkrétně jednoho trička. Společně si všichni i s pedagogem znovu stanoviště projdou. Nejdřív se pedagog žáků ptá, co je na stanovišti zaujalo, překvapilo. Jaké emoce v nich stanoviště vyvolalo? Pedagog žákům podává k jednotlivým tématům další informace – viz Informační text.

Společně diskutují o nabytých vědomostech/informacích. Zkouší navrhnout, jak oni sami mohou zmírnit negativní dopady oděvního průmyslu.

Zde jsou možnosti:

1. **Nekupovat si tolik oblečení.** Při každém nákupu zvážit, zda danou věc skutečně potřebuji. Zda mi stačí čtyři trička nebo potřebuji ještě páté. Každá vyrobená věc nese svou ekostopu, vyžaduje energii a přírodní zdroje na výrobu. Nejde o to si už nikdy nic nového nekoupit. Je třeba myslet na to, aby ta stopa nebyla zbytečná, pouze naše lidská touha po něčem pěkném, stylovém, co si párkrát obléknu, a pak vyhodím, ale abychom to, co děláme, dělali s rozmyslem a moudrým záměrem. Není třeba a ani žádoucí zcela bojkotovat nákup v módních řetězcích. Kdyby všichni, co teď v módních řetězcích nakupují, přestali se svými nákupy, lidé v rozvojových zemích by přišli o práci, a tedy o možnost si i to málo, i když za těžkých podmínek, vydělat. Změna musí být postupná a módní značky musí cítit od spotřebitelů tlak na přísun pravdivých informací o vzniku oblečení. Proto se ptajme našich oblíbených obchodů, na internetu i na pokladnách po původu kupovaného oblečení.
2. **Prát oblečení,** jen když je opravdu **špinavé**, tím se sníží jeho opotřebování a prodlouží jeho životnost.
3. Pokud se nám udělá dírka na triku, mikině, zkusme ji **nejdřív zašít**, než abychom věc vyhodili.
4. **Kupovat v secondhandech**, oblečení z druhé ruky již tolik planetu nezatíží jako koupě nového kousku. Někteří teenageři dokonce „soutěží“ o to, kdo najde prestižnější a levnější kousek v „sekáči“.
5. **Kupovat věci z biobavlny a oblečení certifikované.** Toto je samozřejmě diskutabilní, protože žáci na druhém stupni si ještě sami nevydělávají. Oblečení z biobavlny je několikanásobně dražší než z klasické bavlny. Taktéž může žáky napadnout kupovat oblečení z umělých vláken, ale tato výroba je velmi zatížená produkcí CO₂, umělá vlákna se získávají z velké části z ropy a likvidace oblečení z umělých vláken je velmi problematická.
6. Podporovat **lokálně šité** oblečení.
7. Uspořádat ve škole nebo pro známé **SWAP** – výměnu oblečení a věcí. Ty věci, které se už nehodí jednomu, mohou posloužit druhému. <https://www.swapuj.cz/>

8. Naučit se ze starších kousků udělat nové, originální – **přešíváním**.
9. **Vyrobít** z již nepotřebného oblečení jiné **užitečné věci** – např. přešít triček na nákupní tašky, balónky či hračky pro zvířata v útulku apod.

Pedagog ukáže/promítne žákům pyramidu odpovědné spotřeby. A společně si zopakují to, na co už přišli v předchozí debatě:

Nejprve se vždy snaž použít (obléct) to, co už máš.

Pokud se něco rozbije nebo se udělá na oblečení díra, snaž se to spravit. Hned to nevyhazuj. Pokud už něco nechceš nosit, vyměň to s kamarády nebo na online swapech (např. https://www.facebook.com/groups/651249848703125/?locale=cs_CZ), popř. si to půjč.

Pokud i přesto potřebuješ něco pořídit, kup si to z druhé ruky.

Pokud ani v secondhandech nenajdeš to, co hledáš, zkus to vyrobit. Můžeš např. staré kousky přešít na nové.

V posledním případě si kup něco nového.

Zde je třeba zdůraznit, že výše zmíněná pravidla platí pro všechny nové věci, jako jsou např. nové spotřebiče, telefony, auta, jízdní kola, kosmetika ad. **Pro výrobu všech nových věcí se spotřebovávají přírodní zdroje, spotřebovává se energie a uvolňuje se CO₂ do atmosféry.**

Ve třídě se může objevit argumentace typu: „V tom obchodě už to je, už je to vyrobené, s tím už stejně nic nenadělám.“ Nebo: „Když si to nekoupím, tak ten dělník v Asii nedostane svoji výplatu nebo úplně přijde o práci, protože nebude poptávka.“

Pedagog může s žáky přijít na možné odpovědi na výše uvedené argumentace:

Každý obchod musí reagovat na poptávku. Pokud poptávka od zákazníků není nebo je menší, musí obchod přizpůsobit nákup nového zboží a svou nabídku. Pokud bude takových uvědomělých zákazníků více, obchody se budou muset přizpůsobit.

K druhém případě mohou přijít na vyvrácení argumentace: Pokud se budeme zajímat v obcho-
dech, kde nakupujeme o to, kde oblečení, které si chceme koupit, vzniklo a za jakých podmínek,

můžeme postupně přístup obchodů a módních značek změnit. Též můžeme psát dotazy na výrobu emailem přímo módním značkám. Pokud módní značky ucítí tlak od svých zákazníků, budou mít pravděpodobně tendenci toto spravit a nepodporovat špatné podmínky výroby. Toto je však běh na dlouhou trať. Čím více dotazů a lidí, kteří se o podmínky výroby zajímají, tím větší tlak a tím větší šance, že se postupně přístup změní.

Jako poslední aktivitu v tomto bloku pedagog vyzve žáky, aby vytvořili poster nebo krátké video o výrobním cyklu trička. Popřípadě mohou zkusit vyhledat výrobní cestu jiného druhu oblečení (jeansy apod.). Mohou tvořit společně v hodině nebo jako domácí úkol. Po vytvoření mohou svou tvorbu představit jiné třídě, která se s tímto tématem ještě nesetkala.

Pokyny ke stanovištím

V příloze najdete texty a obrázky k jednotlivým stanovištím. Níže v infoboxu najdete podrobnější informace k tématu.

1. Na výrobu jednoho kusu je potřeba **2 720 l vody**. Kolikrát byste museli spláchnout toaletu, abyste vypotřebovali tolik množství vody, když na jedno spláchnutí je potřeba 4,5 litrů vody?
2. Pěstováním materiálu, který je nutný pro výrobu „našeho produktu“, se použije **25 % světové spotřeby pesticidů**. Lidem, kteří pracují na těchto polích, se objevují zdravotní potíže – nejprve bolesti hlavy a břicha, později jsou častá zhoubná nádorová onemocnění.¹³

Pesticid je přípravek, který je určen k tlumení chorob rostlin a hubení plevelů a živočišných škůdců a k ochraně rostlin, skladových zásob apod. Často bývají zdraví škodlivé.

3. „Osmiletý chlapec pomáhal rodičům při jejich práci. Protože měl žízeň, běžel zpět domů. Cestou však našel prázdnou láhev. Nabral do ní tedy vodu ze strouhy. Domů se bohužel už nevrátil. Vesničané našli jeho mrtvé tělo vedle prázdné lahve od endosulfanu.“¹⁵
4. „Vyrábím pro západní země ... a dostanu za výrobu té věci v přepočtu 2 eura a u vás se ta věc prodává za 200 eur. Pracuji často až 16 hodin denně, i když mám ve smlouvě pouze 8 hodin. Naše měsíční mzda nám nevystačí ani na koupi základních potřeb k životu, natož abychom si mohli koupit např. něco nového navíc. Panují tu přísné pracovní podmínky, nesmíme si dojít na toaletu mimo přestávku a ty jsou opravdu velmi málo časté. Budovy, ve kterých pracujeme, jsou velmi nebezpečné. V roce 2013 se dokonce jedna zřítla, a pohřbila tak ve svých ruinách přes tisíc pracujících. Na vedoucích pozicích jsou pouze muži a my se často setkáváme s jejich obtěžováním a násilím,“ říká pracovnice Tahamina Hossen.
5. Na tomto stanovišti vytiskněte obrázky vysychajícího Aralského jezera s letopočty, které kvůli zavlažování bavlníkových polí v roce 2015 z velké části vyschlo.
6. „Naše věc“ nacestuje po světě hodně kilometrů, než najde svého majitele. Spočítej, kolik kilometrů nacestovala věc od své výroby až do obchodu, kde se prodává.
7. K výrobě „naší věci“ ve velkém se použije každý rok 9 miliard kilogramů chemikálií. Jedná se o 2000 různých druhů chemikálií. Pouze 16 z nich je hodnoceno jako zdraví neškodlivých.¹³

Informační text:

Termín Fast fashion označuje levnou a dostupnou módu. Dříve bylo běžné, že během roku byly pouze dvě kolekce zboží jaro/léto, podzim/zima. Nyní však zažíváme extrémní posun, tedy že na trhu bývá více jak 50 mikrokolekcí za rok. Skutečnost, kdy je zboží do obchodů naskladňováno každý týden, však vytváří obrovský tlak jak na ty, co oblečení šijí, tak i na ty, co ho kupují. Neustálý přísun a nepřetržitá obměna nového zboží vytváří v zákazníkovi pocit nutnosti okamžitě koupit.¹³

Podle některých zdrojů je módní průmysl v současnosti globálně zodpovědný za 8–10 % ročně vyprodukovaných emisí uhlíku (CO₂), což je pro představu více, než u všech mezinárodních letů a námořní dopravy dohromady.¹⁴

1. Na výrobu jednoho trička se spotřebuje 2720 litrů vody. Je to množství, které se spotřebuje nebo znečistí v průběhu celé výrobní fáze oděvu – pěstování bavlny, její sklizně, sprádkání, tkaní, barvení, potisku apod. Bavlna je rostlina, která vyžaduje hodně vláhy a tu zajišťuje systém intenzivního zavlažování, kdy se potřebná voda odklání z tamních řek. Museli bychom spláchnout toaletu 604×, abychom vypotřebovali tolik vody, kolik je spotřebováno na výrobu jednoho trička.
2. Užívání pesticidů v zemědělství je hlavní příčinou znepokojivého poklesu počtu hmyzožravých ptáků a polních ptáků. Velmi negativní dopad to má na opylovače, jako jsou včely, čmeláci a motýli. Též znečišťuje povrchovou i podzemní vodu. Zvláště ohrožení používáním pesticidů jsou pěstitelé v rozvojových zemích, což je plných 99 % ze všech pěstitelů bavlny na světě. Protože jsou mnohdy ngramotní, nedokáží si přečíst návod k použití ani případná varování na etiketách přípravků. I kdyby si je přečetli, vyžadované ochranné pomůcky nejsou pro místní horké a vlhké klima použitelné a zpravidla ani nejsou k dostání. Často není ani dostatek čisté vody k umytí. Některé z pesticidů, insekticidů nelze vodou omýt. Dojde-li pak k poškození zdraví, přidává se k nevýhodám rozvojových zemí nedostupnost – finanční i geografická – zdravotní péče. Vyšší míru ohrožení v zemích třetího světa podporuje i fakt, že tamější zákonná opatření na ochranu životního prostředí a lidského zdraví nejsou ve srovnání se zákony v rozvinutých zemích tak přísná, což umožňuje výrobcům prodávat přípravky i takového složení, které je evropskými a americkými zákony dávno zakázáno.

Paradoxem zůstává, že ani vysoké dávky pesticidů neplní účel, kvůli kterému jsou přinášeny takové oběti. Škůdci, kteří mají být zničeni, se vůči jedu brzy stávají odolnými a pěstitel se dostává do začarovaného kruhu. Vynakládá další prostředky (např. v Beninu stouply mezi lety 1999 a 2000 náklady vynaložené na insekticidy o 86 %, a v roce 2001 tak dosahovaly ročního průměru více než 2000 Kč na hektar pole) a zvyšuje četnost postřiků – průměrem je 18 až 30 postřiků ročně, až v naději na udržení výnosů mění jedovatou látku za látku ještě jedovatější, na kterou si však škůdci opět začínají zvykat.¹⁵

— film o postřicích

Tipy na další zdroje informací:

<https://www.youtube.com/watch?v=89RY9FL8VJO>

<https://dvojka.rozhlas.cz/topime-se-v-textilnim-odpadu-v-odevnim-retezci-jsem-si-sedm-let-nekoupila-ani-9077291> – rozhovor o oděvním průmyslu s Natálií Pažickou, slovenskou modelkou

3. "Endosulfan je pesticid v minulosti používaný proti roztočům (akaricid) a hmyzím škůdcům (insekticid) řady zemědělských plodin. Ve vysokých dávkách může být smrtelný. U zvířat byl po chronické expozici sledován negativní vliv na játra, ledviny a krevní vlasečnice. V současnosti je použití endosulfanu v EU zakázáno, ne však ve všech zemích světa."¹⁵
4. V dubnu 2013 se v Dháce Bangladéši zřítil tovární komplex Rana Plaza. Tragédie si vyžádala přes 1 100 obětí a 2 000 zraněných. Komplex se zřítil z důvodu špatného technického stavu budov. Továrny, které v komplexu sídlily, vyráběly oblečení pro řadu známých evropských značek.

Běžně pracují švadleny v továrnách 12–16 hodin denně – v horku, v budovách nevyhovujících svými standardy. Často pracují i nezletilé děti, protože rodiče nedokáží s tak malými platy uživit celou rodinu.

Více: <https://www.instagram.com/p/CtMfzXfN8Lg/> - záběry z šicích továren s komentářem Natálie Pažické.

5. Aralské jezero leží na hranici Uzbekistánu a Kazachstánu. Uzbekistán je sedmým největším producentem bavlny a jejím pátým největším vývozcem, i přesto, že leží v oblasti s minimálním množstvím srážek. Potřebná voda se tak odklání z místních řek. Odkláněla se i z řek Amudarji a Syrdarji, které byly hlavním přítokem Aralského jezera. Jezero se postupně proměnilo v solnou poušť. Dříve oblast sloužící k hojnému rybolovu je dnes téměř neobyvatelná. Zbyly vyschlé oblasti plné soli, kterou větrné bouře unášejí stovky kilometrů daleko a způsobují problémy se zasolením půdy a kontaminací pesticidy.¹⁷

Kazachstán se rozhodl zachránit zlomek původní vodní plochy, severní část Aralského jezera, která leží na jeho území. V roce 2005 byla vybudována obrovská hráz, jejímž cílem bylo oddělit vysychající část od severní, kde ještě část vody byla. Podařilo se tak obnovit přítok řeky Syrdarji. Vrátily se některé druhy ryb.¹³

6. Běžně se dnes vyskytuje v „našem výrobku“ deset procent chemie, jež trápí alergiky, lidi s ekzémem, lupenkou a dalšími nemocemi. Chemikálie se používají nejen při pěstování bavlny, ale i při jejím předení, bělení, barvení, potisku látky.
7. Celý proces výroby trika obsahuje stovky transakcí, dodavatelů, kilometrů i lidských úkonů. Kolik může jeden kousek oblečení urazit kilometrů, když se firmy nesnaží výrobní proces optimalizovat? Podívejte se na tradiční výrobní řetězec. Pěstování bavlny (například v Bangladéši) → doprava do Rumunska ke zpracování na hotovou látku (7 500 km) → doprava do Itálie pro finální úpravu látky a přípravu k prodeji (1 600 km) → doprava do Turecka na šití (2 700 km) → doprava hotového výrobku do České republiky (2 400 km) → doprava obalů z Číny do ČR (7 000 km) = 21 200 km, to je vzdálenost, kterou běžně překonává jeden textilní produkt.¹⁸

<https://www.instagram.com/nataliapazicka/>

<https://www.youtube.com/watch?v=i1HRbDrWAX4> – NaZemi, Příběh věcí

Veronika Blabla Hubková: Příběh skříně – krátká, výstižná kniha o oděvním průmyslu

Karolína Rathousová: Ekoprůvodce aneb Planetu B nemáme

Elišky svět(lo): <https://www.youtube.com/watch?v=89RY9FL8VJ0>

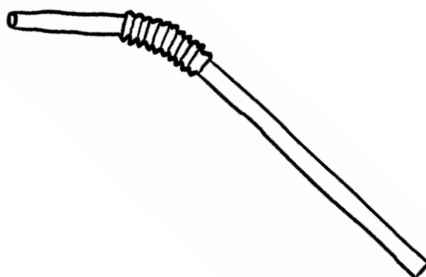
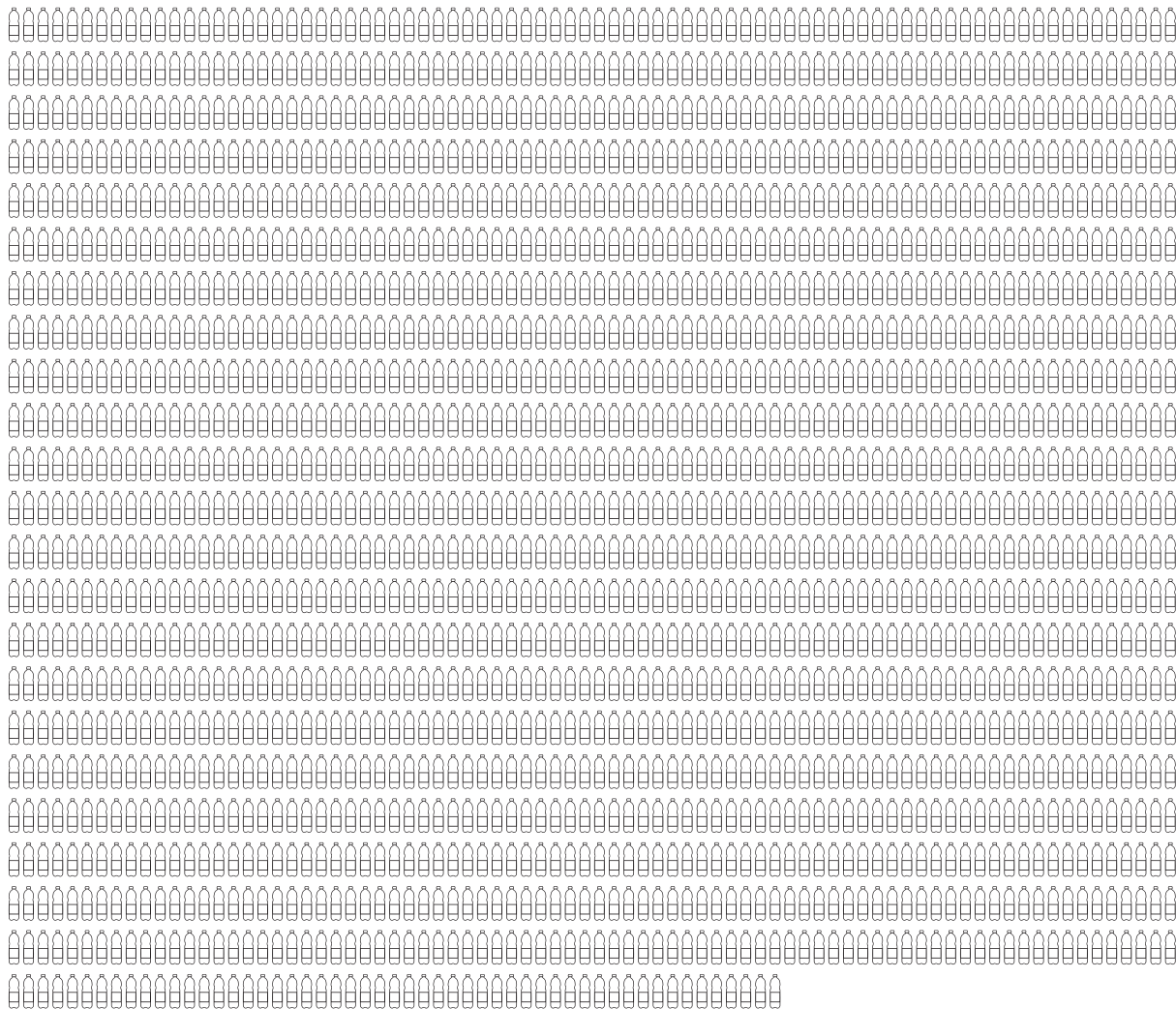

9. Tajemství trička

1. Na výrobu jednoho kusu je potřeba **2 720 l vody**.
Kolikrát byste museli spláchnout toaletu, abyste vypotřebovali tolik množství vody, když na jedno spláchnutí je potřeba 4,5 litrů vody?

2. Pěstováním materiálu, který je nutný k výrobě „našeho produktu“, se použije **25 % světové spotřeby pesticidů**. Lidem, kteří pracují na těchto polích, se objevují zdravotní potíže – nejprve bolesti hlavy a břicha, později jsou častá zhoubná nádorová onemocnění.

(Zdroj: Veronika Hubková – Příběh skříně)

Pesticid je přípravek, který je určen k tlumení chorob rostlin a hubení plevelů a živočišných škůdců a k ochraně rostlin, skladových zásob apod. Často bývají zdraví škodlivé.

3. „Osmiletý chlapec pomáhal rodičům při jejich práci. Protože měl žízeň, běžel zpět domů. Cestou však našel prázdnou láhev. Nabral do ní tedy vodu ze strouhy. Domů se bohužel už nevrátil. Vesničané našli jeho mrtvé tělo vedle prázdné lahve od endosulfanu.“

(EJF: The Deadly Chemicals in Cotton..., Svět v nákupním košíku)

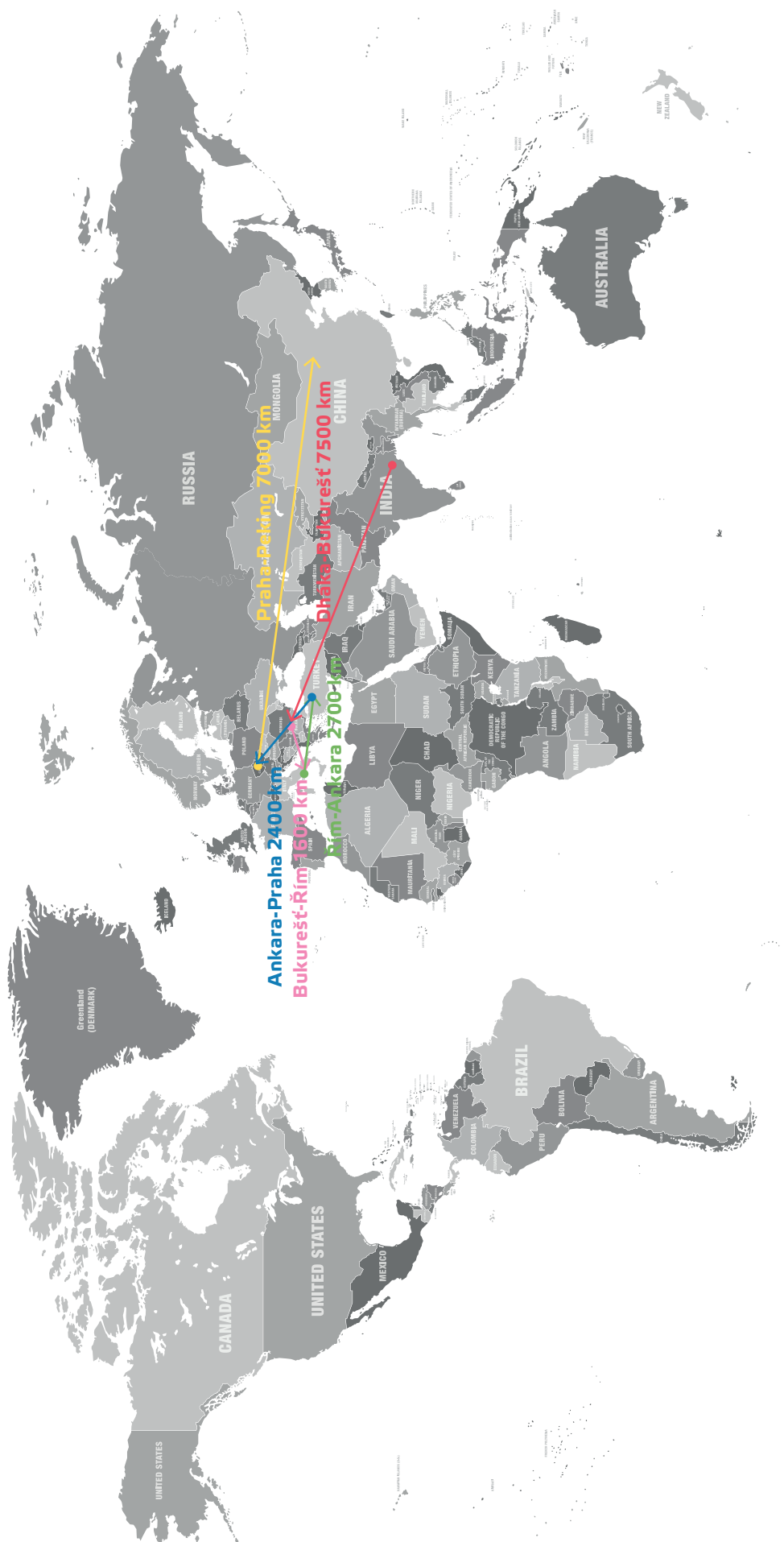
4. „Vyrábím pro západní země ... a dostanu za výrobu té věci v přepočtu 2 eura. U vás se ta věc prodává za 200 eur. Pracuji často až 16 hodin denně, i když mám ve smlouvě pouze 8 hodin. Naše měsíční mzda nám nestačí ani na koupi základních potřeb k životu, natož abychom si mohli koupit např. něco nového navíc. Panují tu přísné pracovní podmínky, nesmíme si dojít na toaletu mimo přestávku a ty jsou opravdu velmi málo časté. Budovy, ve kterých pracujeme, jsou velmi nebezpečné. V roce 2013 se dokonce jedna zřítila, a pohřbila tak ve svých ruinách přes tisíc pracujících. Na vedoucích pozicích jsou pouze muži a my se často setkáváme s jejich obtěžováním a násilím,“ říká pracovnice Tahmina Hossen.

5.

<https://www.stopplusjednicka.cz/znovuzrozeni-aralskeho-more-podari-se-zvratit-katastrofu-zpusobenou-clovekem>

6. „Naše věc“ nacestuje po světě hodně kilometrů, než najde svého majitele. Spočítej, kolik kilometrů nacestovala věc od své výroby až do obchodu, kde se prodává.

7. K výrobě „naší věci“ ve velkém se použije každý rok 9 miliard kilogramů chemikálií. Jedná se o 2000 různých druhů chemikálií. Pouze 16 z nich je hodnoceno jako zdraví neškodlivých.

